

Stalle - anielska orkiestra

Stalle to według definicji *Słownika terminologicznego sztuk pięknych* „drewniane lub kamienne ławy przeznaczone dla duchowieństwa; ustawiano je pod ścianami prezbiterium; występowały głównie w kościołach kolegialnych, klasztornych i katedrach; stalle miały wysokie zaplecki (często z baldachimem), oparcia, klęczniki obudowane z przodu, zwykle o bogatej dekoracji rzeźbiarskiej lub malarskiej”.

W kościele klasztornym w Lubiążu już od średniowiecza znajdowały się stalle dla zakonników, ale niestety nie dysponujemy żadnymi informacjami na ich temat. Zostały zastąpione przez wczesnobarokowe stalle ufundowane przez opata Matthäusa Rudolpha von Hennersdorf (pełniącego tę funkcję w latach 1607–1636), które niestety zniszczono lub zrabowano w czasie wojny trzydziestoletniej. Po zakończeniu konfliktu i rozpoczęciu szeroko zakrojonych prac modernizacyjnych w klasztorze zamówiono nowe stalle u rzeźbiarza Matthiasa Steinla.

Wykonana z drewna dębowego struktura stalli obejmowała szesnaście siedzisk z każdej strony, ustawionych naprzeciwko siebie, oraz po dwa siedziska ustawione pod kątem prostym, zamykające stalle od strony zachodniej. Od strony chóru całość zakończono dwiema niższymi łóżami opackimi zwróconymi w kierunku ołtarza głównego. Dodatkowo prezbiterium oddzielała od nawy głównej misternie kuta krata flankowana od strony zachodniej przez dwa ołtarze boczne, poświęcone świętym mniszkom – Ludgardzie i Scholastyce. Na strukturę architektoniczną stalli „nałożono” bogatą dekorację rzeźbiarską, zdominowaną przez bujne, stylizowane gałęzie akantu miękkiego (*acanthus mollis*), tworzące swoiste baldachimy nad siedziskami. Z gęstwiny tychże akantów wyłaniały się muzykujące putta - grające na instrumentach, śpiewające i dzierżące różnorakie atrybuty. Towarzyszyły im pewnego rodzaju „podpisy” pod postacią banderoli z cytataми z Biblii (Psalmy 96, 150, Księga Samuela) oraz fragmentami reguły zakonnej nawiązującymi do muzyki. Na gzymsie koronującym ustawiono większe, pełne wdzięku anioły grające na instrumentach – po stronie północnej z instrumentami strunowymi, po południowej z dętymi. Ten imponujący zestaw dopełniał szeroki wachlarz ornamentów, w tym płaskorzeźbione dekoracje zaplecków i klęczników składające się z kompozycji akantowych, muszli i główek anielskich, a także potężne rzeźby lwów stojących na straży przy bramkach prowadzących do siedzisk.

Temat tej realizacji stanowiła anielska orkiestra, wyrażająca uwielbienie dla Boga muzyką i towarzysząca mnichom w modlitwie. Nie miała jednak nic wspólnego z ziemską rzeczywistością – tak dobrany zestaw instrumentów w praktyce nie stworzyłby harmonijnej muzyki, a wiele z nich było archaiczne, od dawna nieużywane w barokowej muzyce. Mamy tu do czynienia z celowym zabiegiem – zamysłem twórców programu ideowego stalli (Steinl musiał współpracować przy jego opracowaniu ze zleceniodawcami) było wyrażenie muzyki boskiej, doskonałej harmonii sfer niebieskich, wszechogarniającej świat, ale niesłyszalnej dla nas, niedostępnej dla naszych zmysłów. My, ludzie mamy tylko jej wspomnienie, do którego dążymy, tworząc ziemską muzykę.

Stalle anielskie z Lubiąża to najwcześniej na Śląsku wykorzystany motyw orkiestry anielskiej (*musica sacra*), w którym zadziwia niespotykana (także w europejskich realizacjach) jej wielkość, składająca się z figur aż 56 puttów i aniołów. Stanowiły wzór dla kolejnych tego typu elementów „małej architektury” powstających w regionie, np. w cysterskich klasztorach w Krzeszowie i Henrykowie.